

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De aansprakelijkheid voor schulden der nalatenschap bij de wettelijke verdeling

Huijgen, W.G.; Pol, F. van de; Beumers, T.; Kluiver, C. de; Overheul, M.; Trapman, L.

Citation

Huijgen, W. G. (2017). De aansprakelijkheid voor schulden der nalatenschap bij de wettelijke verdeling. In F. van de Pol, T. Beumers, C. de Kluiver, M. Overheul, & L. Trapman (Eds.), *Vijftig weeffouten in het BW (Een ode aan het Burgerlijk Wetboek, ter ere van zijn 25-jarig bestaan)* (pp. 143-148). Nijmegen: Ars Aequi Libri. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/56138>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/56138>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De aansprakelijkheid voor schulden der nalatenschap bij de wettelijke verdeling

1. Inleiding

Wanneer men de problematiek van aansprakelijkheid voor en verhaalbaarheid van schulden van de nalatenschap bij de wettelijke verdeling wil begrijpen, is het noodzakelijk om iets van de historische achtergrond van de figuur van de wettelijke verdeling zoals geregeld in art. 4:13 e.v. BW te weten. Voordat het huidige boek 4 BW met het nieuwe erfrecht werd ingevoerd in 2003 bleef de positie van de langstlevende echtgenoot beperkt tot een zogenaamd 'kindsdeel'. Daarmee werd bedoeld dat de erfgenamen van een gehuwde echtgenoot die kwam te overlijden zijn kinderen en de langstlevende echtgenoot waren, ieder voor een evenredig deel. Kortom, het oude erfrecht was hier overeenkomstig het nieuwe versterkerrecht zoals neergelegd in art. 4:10 lid 1 sub a BW. Verdere wettelijke rechten ter versterking van de positie van de langstlevende echtgenoot bestonden er – behoudens een hier niet ter zake doend zeer beperkt recht op inboedel¹ – verder niet.

Sedert de jaren '50 van de twintigste eeuw gingen steeds meer echtparen gebruik maken van de mogelijkheid om de langstlevende echtgenoot op grond van een testament zoveel mogelijk te beschermen tegen mogelijke aanspraken van de kinderen op hun erfdeel langs de weg van een zogenaamde ouderlijke boedelverdeling.² Deze ouderlijke boedelverdeling – zoals geleidelijk ontwikkeld in praktijk en jurisprudentie³ – kwam er op neer dat ieder der echtgenoten – in aanvulling op het versterkerrecht dat aan de langstlevende reeds een kindsdeel van de nalatenschap toekende – in zijn testament bepaalde dat hij alle goederen van de nalatenschap toedeelde aan de langstlevende echtgenoot onder gehoudenheid om ook alle schulden van de nalatenschap voor zijn rekening te nemen. Men dient zich hierbij te realiseren dat het begrip 'schulden der nalatenschap' onder het oude erfrecht een veel beperktere betekenis had dan in het huidige erfrecht, te weten slechts die schulden die niet met de dood van de erflater waren tenietgegaan. In aanvulling daarop was het ook gebruikelijk om te bepalen dat de langstlevende echtgenoot ook de begrafeniskosten van de eerststervende echtgenoot voor zijn rekening diende te nemen.

Voor de lezer van dit onderwerp is het essentieel om te beseffen dat de figuur van de ouderlijke boedelverdeling onder het oude erfrecht op twee essentiële punten afweek van de wettelijke verdeling in het nieuwe erfrecht. Het gaat dan

¹ Zie art. 4:899b BW (oud).

² Zie daarover art. 1167 BW (oud). De ouderlijke boedelverdeling werd geleidelijk aan steeds populairder in de notariële praktijk na het preadvies voor de BCN van E.A.A. Luijten en J. Rombach inzake: De ouderlijke boedelverdeling volgens de artt. 1167 e.v. BW.

³ Belangrijke arresten in dit verband waren onder meer: HR 21 december 1973, NJ 1974, 308 m.nt. WMK (Prof. Mulder) en HR 9 september 1988, NJ 1989, 239 m.nt. WMK (Erven Van der Kammen).

met name om het feit dat de ouderlijke boedelverdeling een *rechtshandeling* betreft neergelegd in een testament op grond waarvan het een eenzijdige rechtshandeling was die eerst werking kreeg bij het overlijden van de erflater. In de tweede plaats kon deze rechtshandeling van de eerststervende echtgenoot jegens de langstlevende echtgenoot – uiteraard – geen wijziging brengen in de aansprakelijkheid voor schulden der nalatenschap zoals dat begrip verstaan werd onder het oude erfrecht. Immers, met die testamentaire ouderlijke boedelverdeling hadden schuldeisers der nalatenschap in beginsel niets te maken. Kortom, wanneer de nalatenschap aanvaard werd door de erfgenamen – te weten de langstlevende echtgenoot en de kinderen – dan waren al die erfgenamen op grond van de saisineregels aansprakelijk voor de schulden der nalatenschap. Die schulden der nalatenschap konden in een dergelijke situatie ook op zowel de goederen der nalatenschap als op het privévermogen van de erfgenamen worden verhaald met dien verstande dat de nalatenschap een afgescheiden vermogen vormde waarop de nalatenschapsschuldeisers zich met voorrang boven privéschuldeisers konden verhalen. Kortom, tot zover vormde het recht rond de ouderlijke boedelverdeling onder het oude erfrecht een logisch geheel met dien verstande dat uitzonderlijk was dat een verdeling binnen de grenzen van art. 1167 BW (oud) uitsluitend voor het in dat wetsartikel voorziene geval – dat wil zeggen tussen een echtgenoot en de kinderen dan wel tussen afstammelingen onderling – reeds bij voorbaat kon worden gemaakt in een testament. Immers, normaal gesproken kan eerst verdeeld worden na het overlijden van de erflater bij een meezijdige rechtshandeling tussen de erfgenamen/deelgenoten waarbij de erflater geen rol meer speelt.⁴

2. De huidige wettelijke verdeling

In het huidige versterkerrecht zoals dat geldt bij het overlijden van een gehuwde echtgenoot die ook een of meer kinderen⁵ achterlaat, is in art. 4:13 lid 2 BW bepaald dat – tenzij bij uiterste wilsbeschikking anders is bepaald (zie art. 4:13 lid 1 BW) – van rechtswege de goederen van de nalatenschap worden verkregen door de langstlevende echtgenoot en de voldoening van de schulden van de nalatenschap voor diens rekening komt. De kinderen verkrijgen als erfgenaam van rechtswege een geldvordering ten laste van de langstlevende echtgenoot overeenkomend met de waarde van zijn erfdeel.⁶ Anders dan onder het oude erfrecht is er nu geen sprake meer van een *rechtshandeling* die tot een verdeling leidt maar van een *wettelijke* bepaling. Er is dan ook al eerder geconstateerd dat het niet zozeer zou gaan om een wettelijke verdeling als wel een toekenning van

⁴ Zie voor het begrip ‘verdeling’ het huidige art. 3:182 BW.

⁵ Hier wordt in beginsel gesproken van de kinderen omdat afdeling 4.3.1. BW spreekt van ‘kinderen’ maar de wettelijke verdeling is ook van toepassing tussen een langstlevende echtgenoot en verdere krachtens plaatsvervulling ervende afstammelingen (kleinkinderen).

⁶ Zie art. 4:13 lid 3 BW.

goederen uit hoofde van de wet.⁷

Wat hier verder van zij, opmerkelijk is in dit verband de huidige wettelijke regeling ter zake van de aansprakelijkheid voor en de verhaalbaarheid van schulden der nalatenschap indien de regeling van de wettelijke verdeling van toepassing is. Uitgangspunt blijft wat betreft de aansprakelijkheid voor schulden de regeling van de saisine in art. 4:182 lid 2 BW die bepaalt dat de erfgenamen – waaronder derhalve ook de kinderen – van rechtswege schuldenaar worden wat betreft de schulden van de erflater die niet met zijn dood zijn tenietgegaan. Wanneer de prestatie deelbaar is, is ieder van de erfgenamen verbonden voor een deel evenredig aan zijn erfdeel, tenzij zij hoofdelijk zijn verbonden. Dit laatste zou bijvoorbeeld kunnen voortvloeien uit een rechtshandeling van de erflater. Hoewel de kinderen van de erflater bij een wettelijke verdeling geen goederen van de nalatenschap verkregen omdat deze immers allen worden toegedeeld aan de langstlevende echtgenoot, blijven zij in uitgangspunt wel naar evenredigheid van hun erfdeel aansprakelijk voor de schulden. Hier lijkt het uitgangspunt van de voormalige *testamentaire* ouderlijke boedelverdeling te zijn gevolgd maar dat is in zoverre merkwaardig dat het hier niet betreft een rechtshandeling van de erflater waar schuldeisers in beginsel niets mee te maken hebben, maar een uitdrukkelijke wettelijke regeling die ook anders had kunnen bepalen.

Wanneer men verder leest in afdeling 4.3.1 BW bij de wettelijke verdeling heeft de wetgever aldaar inderdaad een nadere afwijkende regeling getroffen voor de verhaalbaarheid van de schulden der nalatenschap. In art. 4:14 lid 1 BW is bepaald dat in geval van een wettelijke verdeling de langstlevende echtgenoot tegenover zowel de schuldeisers als tegenover de kinderen verplicht is tot voldoening van de schulden van de nalatenschap. In de onderlinge verhouding tussen echtgenoot en kinderen komen die schulden voor rekening van de langstlevende. Daarnaast bepaalt art. 4:14 lid 3 BW dat voor schulden van de nalatenschap de goederen van een kind niet kunnen worden uitgewonnen met uitzondering van de geldvordering die zij uit hoofde van de wettelijke verdeling op de langstlevende verkrijgen ter grootte van hun erfdeel.

Bovendien is ook mogelijk de uitwinning van goederen voor zover de geldvordering van het kind is verminderd door betaling of door overdracht van goederen ter aflossing van die geldvordering van het kind op de langstlevende. Immers, een langstlevende echtgenoot kan te allen tijde de schulden uit hoofde van de geldvordering van het kind op die langstlevende verminderen door een betaling te doen op grond van art. 4:17 lid 1 BW. Overigens is aan art. 4:14 lid 3 BW nog toegevoegd dat een kind het verhaal op zijn vermogen als hiervoor bedoeld kan voorkomen doordat het kind goederen van de langstlevende aanwijst die voldoende verhaal aan de desbetreffende schuldeiser bieden. Men zou het vorenstaande ook aldus kunnen samenvatten dat bij een wettelijke verdeling de kinderen weliswaar extern aansprakelijk blijven jegens de

⁷ Zie daarover E.W.J. Ebben, De positie van de langstlevende echtgenoot en kinderen in het nieuwe erfrecht, diss. VU Amsterdam 2000, p. 23.

schuldeisers der nalatenschap voor zover het schulden betreft die niet door het overlijden van de erflater teniet zijn gegaan uit hoofde van de saisineregels, maar dat verhaal op hun vermogen niet mogelijk is zolang als zij niets uit de nalatenschap ontvangen. Zij ontvangen echter altijd een geldvordering uit hoofde van onderbedeling die op zichzelf een verhaalsobject vormt voor schuldeisers uit hoofde van het bepaalde in art. 4:14 lid 3 BW.

Opmerkelijk in dit verband is overigens dat in de Parlementaire Geschiedenis van art. 4:14 lid 1 BW wordt opgemerkt dat: “Deze bepaling vestigt een zelfstandige aansprakelijkheid van de echtgenoot voor het geheel van de nalatenschapsschulden.”⁸ Naar mijn mening volgt uit de bewoordingen van art. 4:14 lid 1 BW niet zozeer een aansprakelijkheid voor nalatenschapsschulden van de langstlevende echtgenoot maar een regel van verhaalbaarheid en draagplicht in die zin dat is bepaald dat de echtgenoot zowel tegenover de schuldeisers als tegenover de kinderen verplicht is tot voldoening van de schulden der nalatenschap. Ten opzichte van de kinderen is nog eens uitdrukkelijk bepaald dat de echtgenoot deze schulden voor zijn rekening moet nemen (draagplicht).

3. De weeffout

Wanneer wij ons afvragen waar nu precies de weeffout zit, moet naar mijn mening in eerste instantie op het bepaalde in art. 4:182 BW gewezen worden waarin de saisineregels is neergelegd. De benaming: ‘Saisineregels’ komt van het aloude adagium “le mort saisit le vif”. Hiermee wordt aangeduid dat bij erfgenaamschap sprake is van een rechtsopvolging onder algemene titel in die zin dat de erfgenamen van rechtswege de erflater opvolgen in zijn voor overgang vatbare rechten en bezit en houderschap alsmede ook in de schulden van de erflater. Wat betreft de opvolging in de rechten van de erflater en het bezit en houderschap is in art. 4:182 lid 1 BW tweede volzin een uitzondering gemaakt voor de wettelijke verdeling in die zin dat is bepaald dat in dat geval slechts de echtgenoot van rechtswege opvolgt in het bezit en houderschap van de erflater, maar deze lijn is niet doorgetrokken naar de schulden van de nalatenschap. Naar mijn mening zit hier de weeffout omdat de wetgever kennelijk nog teveel heeft ‘vastgezet’ in de rechtsfiguur van de testamentaire ouderlijke boedelverdeling van vóór 2003. Uiteraard kan een toedeling van alle rechten aan een langstlevende echtgenoot onder gehoudenheid de schulden van de erflater voor zijn rekening te nemen krachtens een *testamentaire* ouderlijke boedelverdeling nooit in die zin externe werking krijgen dat schuldeisers daaraan gebonden zijn. In dat licht is begrijpelijk dat bij een ouderlijke boedelverdeling alle erfgenamen – derhalve ook de afstammelingen van erflater – aansprakelijk bleven voor de schulden der nalatenschap. Bij een *wettelijke* figuur zoals de wettelijke verdeling had de wetgever naar mijn mening ook anders kunnen – en mijns inziens

⁸ Zie Parl. Gesch. BW Inv. Boek 4 (2003), p. 1567 en vijfde NvW, 17141 nr. 21, p. 15-16.

moeten – bepalen. Dit is zoals ik hiervoor aanduidde maar zeer ten dele gelukt in het huidige art. 4:14 BW.

4. Voorstel tot verbetering

Is er iets aan voormelde weeffout te doen? Naar mijn mening wel. Ik zie niet in waarom art. 4:182 lid 2 BW waarin de saisineregels voor wat betreft de schulden der nalatenschap is vastgelegd niet een vergelijkbare uitzondering zou kunnen kennen als is neergelegd in lid 1 van het voormelde artikel wat betreft de voor overgang vatbare rechten alsmede het bezit en houderschap van de erflater. Kortom, mijn voorstel tot verbetering zou in eerste instantie luiden dat art. 4:182 lid 2 BW als volgt zou komen te luiden:

Zij⁹ worden van rechtswege schuldenaar van de schulden van de erflater die niet met zijn dood tenietgaan. Is een prestatie deelbaar, dan is ieder van hen verbonden voor een deel evenredig aan zijn erfdeel, tenzij zij hoofdelijk zijn verbonden. De eerste twee zinnen van dit artikellid gelden niet wanneer de nalatenschap ingevolge artikel 13 wordt verdeeld; in dat geval geldt het bepaalde in artikel 14.

Vervolgens zou naar mijn mening art. 4:14 lid 1 BW eveneens dienen te worden aangepast zodat hierin uitdrukkelijk de aansprakelijkheid voor schulden der nalatenschap bij een wettelijke verdeling wordt geregeld. Aldus zou worden bereikt dat zowel de uitzondering op de saisineregels van art. 4:182 BW wat betreft de opvolging in de rechten als in het bezit en houderschap van de erflater separaat in de bepalingen over de wettelijke verdeling (art. 4:13 BW) is geregeld, als de uitzondering op de saisineregels wat betreft de aansprakelijkheid voor de schulden (art. 4:14 BW). Ook dient de aansprakelijkheid van alle erfgenamen bij een wettelijke verdeling in art. 4:14 lid 1 BW explicieter te worden geregeld dan nu het geval is. Art. 4:14 lid 1 BW zou naar mijn mening voortaan als volgt dienen te luiden:

Indien de nalatenschap overeenkomstig artikel 13 is verdeeld, zijn de echtgenoot en de kinderen van de erflater aansprakelijk voor de schulden van de nalatenschap met dien verstande dat die schulden op het vermogen van de kinderen niet verder kunnen worden verhaald dan voortvloeit uit het bepaalde in lid 3 van dit artikel. Is een prestatie deelbaar, dan is ieder van hen verbonden voor een deel evenredig aan zijn erfdeel, tenzij zij hoofdelijk zijn verbonden. De echtgenoot van de erflater is zowel tegenover de schuldeisers als tegenover de kinderen verplicht tot voldoening van de schulden der nalatenschap. In de onderlinge verhouding

⁹ Bedoeld zijn: de erfgenamen.

*van de echtgenoot en de kinderen komen de schulden der nalatenschap voor rekening van de echtgenoot.*¹⁰

Ten slotte lijkt het wenselijk om in de toelichting bij deze aldus vernieuwde artikelen over aansprakelijkheid en verhaal van schulden der nalatenschap bij toepasselijkheid van de wettelijke verdeling nog eens uitdrukkelijk op te merken dat wanneer de wettelijke verdeling door de langstlevende echtgenoot op grond van het bepaalde in art. 4:18 lid 1 BW ongedaan wordt gemaakt uiteraard de hoofdregel van de saisine van art. 4:182 lid 2 BW herleeft omdat dan – uiteindelijk – geen wettelijke verdeling heeft plaatsgevonden.

W.G. Huijgen

¹⁰ Ten gevolge van de hier voorgestelde wetswijzigingen zal art. 4:14 lid 4 in plaats van naar de tweede zin van art. 4:14 lid 1 moeten verwijzen naar de vierde zin.